🏛️ אספת העם באתונה: מי באמת הצביע בדמוקרטיה הראשונה?

כיתה ו' | היסטוריה | 45 דק' | שיעור לפי מעגל הלמידה · מערך למורה

❓ אם "דמוקרטיה" היא שלטון העם – כמה מתושבי אתונה באמת יכלו להצביע?

עיגון בתוכנית הלימודים: כיתה ו', "יוון הקלאסית – העולם של עיר-מדינה": ייחודן של אתונה הדמוקרטית וספרטה המיליטריסטית; מאפייני המשטר הדמוקרטי ומוסדותיו באתונה. (תוכנית הלימודים בהיסטוריה לכיתות ו'–ט' לבית הספר היסודי והעל-יסודי הממלכתי, משרד החינוך – מפרט התכנים לכיתה ו', "יוון הקלאסית – העולם של עיר-מדינה")

„רעיונות מרכזיים ומוקדי הוראה: "ייחודן של שתי ערי המדינה – אתונה הדמוקרטית וספרטה המיליטריסטית"; "מאפייני המשטר הדמוקרטי ומוסדותיו באתונה: שלטון העם על ידי העם – באמצעות אספת העם ומועצת העם". מיומנות חשיבה: "גיבוש והצגת עמדה מנומקת"."

מטרות

מטרה מרכזית: התלמידים יגבשו ויציגו עמדה מנומקת בשאלה "האם אתונה הייתה דמוקרטיה?", הכוללת טענה, שני נימוקים וראיה מספרית אחת על חלק התושבים שהשתתפו בהצבעה.

- התלמידים יחשבו בסימולטור את אחוז הרשאים להצביע בשלוש הערכות אוכלוסייה וירשמו את הטווח.
- התלמידים יתארו את תפקידי אספת העם ומועצת העם ואת דרך בחירתם.
- התלמידים יבחינו בין דמוקרטיה ישירה לדמוקרטיה ייצוגית בדוגמה מאתונה ומישראל.
- התלמידים יכתבו עמדה: טענה, שני נימוקים, ראיה מספרית והשוואה לישראל היום.

ידע קודם: מושג "עיר-מדינה" (פוליס) ומיקום יוון בים התיכון (השיעור הקודם ביחידה). · חישוב אחוזים בסיסי (מתמטיקה ה'–ו').

מושגים: דמוקרטיה · עיר-מדינה (פוליס) · אספת העם · מועצת העם · דמוקרטיה ישירה / ייצוגית · אזרח

חומרים: סימולטור אוכלוסיית אתונה (מקרן / מחשבים בזוגות) · כרטיסי תפקיד: אזרח, אישה אתונאית, תושב זר (מטויקוס), עבד, נער בן 15 · שברי חרס או פתקים להצבעת "אוסטרקיזם" (רשות) · דף עמדה: טענה – נימוק – ראיה

מהלך השיעור לפי שלבי מעגל הלמידה

1. פתיחת המעגל – איתור ידע קודם **6 דק'**	*חוויה של הדרה מהצבעה ושאלה: של מי "שלטון העם"?* 1. מחלקת כרטיסי תפקיד בלי להסביר (אזרח, אישה, ילד, תושב זר, עבד), ומודיעה: "נערוך הצבעה כמו באתונה לפני כ-2,450 שנה – רק מי שמחזיק כרטיס 'אזרח' יצביע." 2. עורכת הצבעה קצרה על שאלה כיתתית (למשל לאן נצא בהפסקה) ושואלת את מי שלא הצביע: "איך הרגשתם?" 3. שואלת: "מה פירוש המילה דמוקרטיה?" (דמוס – עם, קרטוס – שלטון) ומבקשת השערה: "איזה אחוז מתושבי אתונה הצביעו?" **תשובות צפויות:** • תשובה צפויה: "לא הוגן – רובנו לא הצבענו", "אולי חצי מהתושבים". • תפיסה שגויה נפוצה: "בדמוקרטיה כולם מצביעים, אז באתונה כולם הצביעו" ← תגובת המורה: "נרשום את ההשערה ונבדוק בנתונים."

2. התנסות **12 דק'**	*בודקים בנתונים: מי היו "העם" באתונה?* 1. מסבירה: "החוקרים לא יודעים בדיוק כמה אנשים חיו באתונה, ולכן יש הערכות שונות. בסימולטור אפשר לשנות כל קבוצה בתוך טווח ההערכות." 2. בזוגות: שלושה ניסויים – הערכה נמוכה, בינונית וגבוהה – ורישום אחוז המצביעים בכל אחד. (7 דקות) 3. שואלת: "מה האחוז הנמוך ביותר שמצאתם? והגבוה ביותר?" ורושמת את הטווח על הלוח. 4. בודקים את ההשערה מהפתיחה. 🕹️ **סימולטור:** מי מצביע באתונה? – מצאו את האחוז הנמוך ביותר והגבוה ביותר של מצביעים מכלל התושבים, ורשמו שלושה ניסויים. (בעמוד השיעור באתר) **תשובות צפויות:** • תשובה צפויה: "בין כ-10% לכ-20% – בערך אחד מכל 6–8 תושבים." • תפיסה שגויה נפוצה: מחשבים אחוז מתוך האזרחים בלבד ומקבלים 100% ← תגובת המורה: "מהו השלם? כל התושבים או רק האזרחים?"
3. המשגה **10 דק'**	*מוסדות הדמוקרטיה האתונאית, ישירה מול ייצוגית, והדגמה של פסקת עמדה.* 1. מקרינה את קטע הסרטון (כ-3.5 דקות) ומבקשת לרשום: מי השתתף באספת העם? איך נבחרו השופטים ומועצת העם? 2. משרטטת את מבנה השלטון: אספת העם (כל האזרחים הגברים הבוגרים, על גבעת הפניקס, הצבעה בהרמת ידיים) ומועצת העם (500 אזרחים, 50 מכל אחד מ-10 השבטים, בהגרלה לשנה). מתקנת: את עשרת האסטרטגים (מפקדי הצבא) בחרה אספת העם בהצבעה. 3. מגדירה דמוקרטיה ישירה מול ייצוגית ומשווה לכנסת. 4. אני מדגימה פסקת עמדה על שאלה אחרת ("האם ספרטה הייתה מקום טוב לגדול בו?"): "טענה: לא. נימוק 1: ילדים נלקחו מהבית בגיל 7 לאימון צבאי. נימוק 2: … ראיה: … ." מסמנת בצבעים טענה, נימוק, ראיה. 5. נעשה יחד: הכיתה מציעה נימוק ראשון לשאלה על אתונה, והמורה כותבת. **מושגים:** דמוקרטיה – "שלטון העם" (ביוונית: דמוס – עם, קרטוס – שלטון): שיטה שבה האזרחים מחליטים על ענייני המדינה. · עיר-מדינה (פוליס) – עיר והאזור שסביבה שהיו מדינה עצמאית, עם חוקים ושלטון משלה – כמו אתונה וספרטה. · אספת העם – אסיפה של כל האזרחים הגברים הבוגרים באתונה, שבה הצביעו ישירות על חוקים, מלחמה ושלום. · מועצת העם – 500 אזרחים שנבחרו בהגרלה לשנה אחת, הכינו את הנושאים לאספת העם וניהלו את העניינים השוטפים. · דמוקרטיה ישירה – כל אזרח מצביע בעצמו על ההחלטות, בלי נציגים. · דמוקרטיה ייצוגית – האזרחים בוחרים נציגים שמחליטים בשמם, כמו חברי הכנסת בישראל. 🎬 **סרטון:** כיתות: ו' היסטוריה – יוון הקלאסית (מערכת שידורים לאומית – משרד החינוך) – youtube.com/watch?v=lq23ro5oj7c **תשובות צפויות:** • תשובה צפויה: "באתונה כל אזרח הצביע בעצמו באספה; בישראל בוחרים נציגים לכנסת." • תפיסה שגויה נפוצה: "מועצת העם נבחרה בבחירות כמו הכנסת" ← תגובת המורה: "איך נבחרו חברי המועצה לפי הסרטון? למה ההגרלה נחשבה שוויונית?" **שאלות מסדר חשיבה גבוה:** • הערכה: למה האתונאים העדיפו הגרלה על בחירות לחלק מהתפקידים? מה היתרון ומה החיסרון?

4. יישום – ביצועי הבנה **10 דק'**	*עכשיו לבד: עמדה מנומקת עם ראיה.* 1. מציגה את השאלה "האם אתונה הייתה באמת דמוקרטיה?" ומחלקת דף עמדה: טענה – שני נימוקים – ראיה. 2. דורשת ראיה מספרית אחת מהסימולטור וראיה אחת מהסרטון או מהלוח. 3. מזכירה להשוות לישראל היום: בבחירות לכנסת רשאים להצביע כל האזרחים מגיל 18, נשים וגברים. 4. שלושה תלמידים בעמדות שונות מציגים; הכיתה מגיבה: "אני מסכים/ה כי..." או "אני חושב/ת אחרת כי...". **משימה:** כתבו עמדה: האם אתונה הייתה דמוקרטיה? טענה, שני נימוקים, וראיה מספרית אחת מהסימולטור. סיימו בהשוואה אחת לישראל היום. **תשובות צפויות:** • תשובה צפויה: "אתונה הייתה דמוקרטיה חלקית: האזרחים הצביעו ישירות, אבל רק כ-10–20% מהתושבים היו אזרחים מצביעים." • תפיסה שגויה נפוצה: נימוק בלי ראיה ("זה לא הוגן") ← תגובת המורה: "איזה מספר או עובדה מהשיעור מוכיח את זה?" **שאלות מסדר חשיבה גבוה:** • השוואה: במה הדמוקרטיה בישראל היום דומה לזו של אתונה ובמה היא שונה?
5. סגירת המעגל – רפלקציה והערכה **7 דק'**	*כרטיס יציאה, שאלון וסיכום.* 1. כרטיס יציאה: "כתבו בשני משפטים: האם אתונה הייתה דמוקרטיה? הוסיפו ראיה מספרית אחת." 2. מפעילה את השאלון. 3. מסכמת: "אתונה המציאה רעיון שהשפיע על העולם עד היום, וגם מלמדת אותנו לשאול: מי נשאר בחוץ?" **תשובות צפויות:** • תשובה צפויה: "נשים, עבדים, תושבים זרים וילדים." • תשובה חלקית: עמדה בלי מספר ← המורה מסמנת לחיזוק "ראיה מול דעה". **שאלות מסדר חשיבה גבוה:** • הכללה: האם יש היום קבוצות שאינן מצביעות בבחירות בישראל? למה, לדעתכם? 📝 **שאלון** (6 שאלות) **ורפלקציה** – בדף לתלמיד. 🎟️ **כרטיס יציאה:** בשני משפטים: האם אתונה הייתה דמוקרטיה? הוסיפו ראיה מספרית אחת מהשיעור. • טענה ברורה (כן / לא / חלקית) ונימוק שקשור למוסדות או למי שהצביע • ראיה מספרית נכונה (כ-10%–20% מהתושבים; 500 חברי מועצה בהגרלה)

הלימה: מטרה – פעילות – עדות

אחוז הרשאים להצביע	התנסות: סימולטור "מי מצביע באתונה?" ושלושה ניסויים	טבלת הניסויים + שאלה 5 בשאלון
אספת העם ומועצת העם	המשגה: קטע הסרטון ותרשים המוסדות	שאלות 2–3 בשאלון
ישירה מול ייצוגית	המשגה: הגדרות והשוואה לכנסת	שאלה 4 בשאלון
עמדה מנומקת עם ראיה	המשגה: הדגמת המורה של פסקת עמדה; יישום: דף עמדה	דף העמדה + כרטיס היציאה

התאמה לשונות

מתקשים	• טבלת ניסויים מוכנה ומחשבון • דף עמדה עם פתיחי משפט: "לדעתי...", "הנימוק הראשון...", "הראיה לכך..." • תרשים מוסדות מאויר עם מילות מפתח
בינוניים	• שלושה ניסויים בסימולטור ועמדה עם טענה, שני נימוקים וראיה

מתקדמים	• להוסיף טיעון שכנגד ולהפריך אותו • להשוות את ההגרלה באתונה לבחירות לכנסת: מה עדיף לשוויון ומה ליכולת?

מחוון

- מחשב/ת אחוז מצביעים מתוך כלל התושבים ומציג/ה טווח
- מתאר/ת את אספת העם ומועצת העם ודרך בחירתן
- מבחין/ה בין דמוקרטיה ישירה לייצוגית בדוגמה
- כותב/ת עמדה עם טענה, שני נימוקים, ראיה מספרית והשוואה לישראל

רב-תחומיות

- מתמטיקה: חישוב אחוזים מכלל האוכלוסייה והשוואה בין הערכות שונות – אחוזים הם הכלי שבעזרתו עונים על שאלת השיעור.
- אזרחות: השוואה לדמוקרטיה הישראלית: זכות בחירה לכל אזרח מגיל 18 ונציגות בכנסת – הבסיס לחינוך האזרחי.

תשובות השאלון: 1–ב · 2–ב · 3–א · 4–ג · 5–א · 6–ב

🏛️ אספת העם באתונה: מי באמת הצביע בדמוקרטיה הראשונה?

שם _____ כיתה _____ תאריך _____

❓ אם "דמוקרטיה" היא שלטון העם – כמה מתושבי אתונה באמת יכלו להצביע?

🕹️ **בסימולטור: מצאו את האחוז הנמוך ביותר והגבוה ביותר של מצביעים מכלל התושבים, ורשמו שלושה ניסויים.**
גם בהערכה הגבוהה – כמה מכל 10 תושבים יכלו להצביע? מה זה אומר על המילה "שלטון העם"?

_____

_____

🛠️ **משימה:** כתבו עמדה: האם אתונה הייתה דמוקרטיה? טענה, שני נימוקים, וראיה מספרית אחת מהסימולטור. סיימו בהשוואה אחת לישראל היום.

_____

_____

_____

📝 שאלון

1. מה פירוש המילה "דמוקרטיה"?

◯ שלטון המלך ◯ שלטון העם ◯ שלטון הצבא

2. מי יכול היה להצביע באספת העם באתונה?

◯ כל התושבים ◯ גברים אזרחים בוגרים בלבד ◯ גם נשים וגם עבדים

3. איך נבחרו 500 חברי מועצת העם?

◯ בהגרלה, 50 מכל שבט ◯ בירושה מאב לבן ◯ לפי עושר

4. מה ההבדל בין דמוקרטיה ישירה לייצוגית?

◯ אין הבדל ◯ בישירה רק המלך מחליט ◯ בישירה כל אזרח מצביע בעצמו, בייצוגית בוחרים נציגים

5. לפי הסימולטור, בערך איזה חלק מהתושבים יכלו להצביע באתונה?

◯ בערך 1 מכל 7 ◯ בערך חצי ◯ כמעט כולם

6. במה ספרטה הייתה שונה מאתונה?

◯ בספרטה הצביעו גם נשים ◯ בספרטה שלטו שני מלכים ומועצת זקנים, והחברה הייתה מכוונת למלחמה

◯ לא היה בספרטה צבא

🎟️ **כרטיס יציאה:** בשני משפטים: האם אתונה הייתה דמוקרטיה? הוסיפו ראיה מספרית אחת מהשיעור.

_____

_____

🪞 רפלקציה

מה למדתי היום על הדמוקרטיה הראשונה?

_____

איך המספרים בסימולטור שינו את מה שחשבתי?

איך הרגשתי כשהייתי (או לא הייתי) "אזרח" בהצבעה בפתיחה?

מה עוד הייתי רוצה לבדוק – למשל איך מחליטים בכיתה שלנו או במועצת התלמידים?

אני יכול/ה...	בטוח/ה	כמעט	עוד לא
אני יכול/ה לתאר את אספת העם ומועצת העם באתונה.			
אני יכול/ה לחשב איזה חלק מהתושבים הצביע ולהשתמש בזה כראיה.			
אני יכול/ה להסביר מה ההבדל בין דמוקרטיה ישירה לייצוגית.			
אני יכול/ה להציג עמדה מנומקת ולהגיב בכבוד לעמדה אחרת.			